

Тема уроку: Реформи 60-70-х рр. XIX ст. в Україні (9 клас)

Мета уроку:

- Ознайомити учнів із сутністю реформ 60-70-х років XIX ст. у Російській імперії та їх впливом на Україну.
- Проаналізувати значення реформ для розвитку економіки, соціальної сфери та суспільного життя.
- Розвивати навички критичного мислення та роботи з історичними джерелами.
- Виховувати розуміння необхідності реформ у суспільному житті.

Обладнання та ресурси:

- Карта Російської імперії та України у XIX ст.
- Тексти документів (Маніфест 1861 р., Положення про селянську реформу, матеріали щодо судової та земської реформ).
- Презентація з основними положеннями реформ.
- Відеофрагменти (за наявності).
- Робочі аркуші для групової роботи.
- **Основні поняття, терміни, назви:** реформа, громада (община), наділ, відрізки, тимчасовозобов'язані, відробітки, викупні платежі, земства, цензура.
- **Основні дати та події:** лютий 1861 р. - царський маніфест про скасування кріпосного права в Росії; 1864 р. - земська, судова, освітня, фінансова реформи,
- 1862 - 1874 рр. - військова реформа; 1865 р. - реформа цензури; 1870 р. - реформа міського самоврядування.
- **Історичні постаті:** Олександр II, Г. Галаган.

Очікувані результати: учні зможуть:

- визначати передумови і зміст реформування аграрних відносин у Наддніпрянській Україні;
- пояснювати, як відбувалося переселення селян на схід імперії;
- аналізувати реформи, здійснені владою в інших сферах життя.
- встановити наслідки реформ для розвитку Наддніпрянської України.

Хід уроку:

1. Організаційний момент (2 хв.)

- Привітання, перевірка присутніх.
- Ознайомлення з темою та метою уроку.

2. Актуалізація знань (5 хв.)

- Бесіда: Що таке реформи? Чому суспільство потребує змін?
- Повторення матеріалу про суспільно-економічний розвиток Російської імперії та України напередодні реформ.

Бесіда з учнями про розвиток сільського господарства та аграрних відносин у Наддніпрянській Україні у першій половині XIX ст.; про становище селян та соціальні протести населення Наддніпрянщини, які були проявом протидії населення тим порядкам, що встановила й підтримувала тут Російська імперія; про селянський рух під час Кримської війни.

3. Вивчення нового матеріалу (20 хв.)

1. Передумови реформ (лекція з елементами бесіди)
 - Криза феодально-кріпосницької системи.
 - Поразка Росії в Кримській війні 1853–1856 рр.
 - Потреба модернізації державного управління.
2. Основні реформи (робота в групах)

Учні об'єднуються у 3 групи, кожна з яких отримує уривки з документів і питання для аналізу:

1. **Селянська реформа 1861 р.:** Скасування кріпацтва, умови звільнення селян, викупні платежі.
2. **Земська та міська реформи:** Запровадження місцевого самоврядування, його роль в житті суспільства.
3. **Судова реформа 1864 р. та військова реформа:** Створення незалежної судової системи, запровадження загальної військової повинності.

3. Групи працюють з робочими аркушами, які містять:

- Опис реформи.
- Основні положення.
- Уривки з документів.
- Запитання для аналізу.
- Простір для запису висновків
- Групи працюють з матеріалами та готують коротку презентацію.

4. Узагальнення матеріалу (10 хв.)

- Представлення результатів роботи груп.
- **Дискусія:** Які наслідки мали реформи для України? Чи можна їх вважати успішними?

5. Підсумки уроку (5 хв.)

- Формулювання основних висновків.
- Запитання до учнів: **Як би ви покращили ці реформи?**

6. Домашнє завдання:

1. Опрацювати параграф підручника.
2. Написати есе (на вибір):
 - о "Чи можна було уникнути селянських заворушень після реформи 1861 р.?"
 - о "Якби я був реформатором у 60-70-х рр. XIX ст., які зміни б запропонував(ла)?"

Критерії оцінювання:

Знання та розуміння матеріалу (10 балів):

Вміння пояснити сутність реформ та їх наслідки.

Використання історичних фактів і термінів.

Аналіз і критичне мислення (10 балів):

Вміння аналізувати уривки документів.

Здатність робити висновки щодо ефективності реформ.

Робота в команді (5 балів):

Активна участь у груповій роботі.

Дотримання ролей та внесок у спільний результат.

Презентація результатів (5 балів):

Чіткість і логічність виступу.

Аргументованість думок та відповідей на запитання.

30 балів – 12

2, 5 – 1

МАНІФЕСТ ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ СЕЛЯН 19 ЛЮТОГО 1861 року

Ми, Олександр Другий, імператор і самодержець всеросійський об'являємо всі нашим вірнопідданам

В силу зазначених нових положень, кріпосні люди отримають в свій час повні права вільних сільських обивателів.

Поміщики, зберігаючи право власності на всі землі, які їм належать, надають селянам за встановлені повинності в постійне користування садибну їх осідлість і крім того визначену в положеннях кількість польової землі та інших угідь. Користуючись цим земельним наділом селяни за це зобов'язані виконувати на користь поміщиків повинності. В цьому стані, який є перехідним, селяни іменуються тимчасовозобов'язаними.

Разом з тим їм надається право викуповувати садибну їх осідлість, а зі згоди поміщиків вони можуть набувати у власність польові землі та інші угіддя.

Для приведення в дію тих угод між власниками та селянами від уряду буде надана допомога на базі особливих правил видачею позик.

ПОЛОЖЕННЯ 19 ЛЮТОГО 1861 р. про селян, які вийшли з кріпосної залежності

1. Кріпосне право на селян скасовується назавжди.
2. Селяни, які вийшли з кріпосної залежності, утворюють в справах господарських сільські громади і об'єднуються у волості.
3. Селяни, які вийшли з кріпосної залежності, мають право:
 - а) проводити вільну торгівлю без сплати мита;
 - б) відкривати і утримувати на законній підставі фабрики і різні підприємства;
 - в) записуватися в цехи, займатися ремеслом і продавати свої вироби;
4. Кожна сільська громада відповідає круговою порукою за справне відбування казенних повинностей кожним з її членів.

Селянська реформа 1861 р.

ТЕРМІНИ: громадянські права, земельний наділ, викупні платежі, викупна угода, відрізки

ЗЕМСЬКА (1864) І МІСЬКА (1870) РЕФОРМИ

ЗЕМСЬКА:

Запроваджувалося місцеве (земське) самоуправління: у повітах та губерніях створювалися ЗЕМСТВА – місцеві органи влади, які проводили культурну, господарську і благодійну діяльність.

Земства були загальностановими виборними органами влади, а їх членів обирали від усіх станів суспільства (дворяни, селяни, міщани).

Робота земств сприяла поширенню освіти, наданню медичної допомоги в селі, загальному підвищенню культурного рівня населення. Земства не займалися політикою.

На Правобережжі земська реформа впроваджена лише у 1911 р., оскільки влада побоювалася польського національно-визвольного руху.

МІСЬКА: обрання в містах міських дум і управ, які займалися комунальними проблемами (дорогами, освітленням, соціальними питаннями)

ЗАПИТАННЯ:

- Які основні зміни відбулися в системі місцевого управління після проведення земської та міської реформ?
- Які функції виконували земства та міські думи?
- Які верстви населення могли брати участь у виборах до земств і міських дум?
- Які переваги та недоліки мала земська реформа для України?
- Як земства вплинули на розвиток освіти, медицини та економіки в Україні?
- Чому земська реформа не охоплювала всі регіони Російської імперії, зокрема Правобережну Україну?
- Які реформи місцевого управління в сучасній Україні можна порівняти із земською реформою XIX ст.?
- Як ви оцінюєте значення цих реформ для розвитку суспільного життя?

СТАТУТ КАРНОГО СУДОЧИНСТВА 1864 року

1. Ніхто не може бути покараний за злочин або провини не будучи засудженим до покарання вироком відповідного суду, що набрав законної сили.
6. Вирок ухвалюється не інакше, як після перевірки і доповнення в засіданні суду доказів, виявлених попереднім слідством.
7. Засідання, крім випадків, зазначених в законі, відбуваються прилюдно.
9. Вирок може тільки засуджувати або виправдовувати підсудного. Залишити в підозрі не допускається.
10. У справах про злочини та провини, які тягнуть за собою покарання, пов'язані з позбавленням всіх громадянських прав або із втратою всіх або деяких особливих прав і переваг, визначення вини чи не винності підсудних надається особливим присяжним засідателям. Це правило не поширюється на справи про злочини державні.
11. Присяжні засідателі обираються з місцевих обивателів усіх станів: по-перше, з тих, що перебувають в російському підданстві, по-друге, з тих, кому не менше 25 років і не більше 70 років, і по-третє, хто проживає не менш як два роки в тому повіті, де відбуваються вибори присяжних засідателів.

СТРУКТУРА СУДІВ

ЦЕНТРАЛЬНА ЛАНКА – ОКРУЖНИЙ СУД - в кожній губернії.

Мировий суддя – дрібні громадянські та кримінальні справи

АПЕЛЯЦІЙНІ СУДИ: Київська, Одеська і Харківська судові палати, де оскаржувалися вироки, винесені окружними судами без участі присяжних.

Верховний кримінальний суд – особливо важливі справи, зокрема державну зраду.

Однак, були окремі суди для військовослужбовців та духовенства, станові волосні суди для селян.

Ключові терміни:

- **Безстановий суд** – суд, у якому всі громадяни мають рівні права незалежно від соціального походження.
- **Суд присяжних** – форма судочинства, за якої долю підсудного вирішують присяжні засідателі, а не лише суддя.
- **Адвокат** – юрист, який представляє та захищає інтереси обвинуваченого в суді.
- **Прокурор** – державний обвинувач, який представляє сторону звинувачення в суді.
- **Суддя** – посадова особа, яка керує судовим процесом і ухвалює рішення на підставі закону.

